aofdestek.net

1. EĞİTİMİN PSİKOLOJİK TEMELLERİ

1.1 PSİKLOJİ BİLİMİNİN GELİŞİMİ VE TANIMI

Psikoloji aslında, çocukların eğitim sorunlarını çözme gereksiniminden doğmuştur. "Bu çocuk niçin böyle davranır?" sorusu filozofların ve bilginlerin dikkatini bu alana yöneltmiştir. Sokrates, Platon ve Aristo gibi bilginler bu alanda pek çok çalışma yürütmüşlerdir.(Binbaşıoğlu,1990).

Psikloji bilminin gelişmesine neden olan çalışmalar eski zamanlara dayansa da , bugünkü anlamda psikoloji biliminin temelleri **1879**'da Almanya'da **Wilhelm Wundt** tarafından atıldı. Daha sonra ise psikoloji alanında eser meydana getiren ve değişik psikoloji akımlarının temsilcileri olan pek çok psikologlara rastlamaktayız. Bunlardan bazıları şunlardır;

Alman fizyoloji bilgini Wilhelm Preyer, Amerikalı Ellen Key , Fransız Alfred Binet, İlk Çocukluk Psiklojisi yapıtıyla Alman William Stern, Thorndike, Kurt Lewin, Watson, Sigmund Freud, Alfret Adler, Fransız Psikolog Jean Piaget'dir.

Bizde psikoloji dersi, ilk önce **1951**'de **Eğitim Enstitülerinde** okutulmaya başlandı. **1953** programı ile İlköğretim Okullarına girdi.

Psikoloji, **1920**'ye kadar zihinsel (bilişsel) yaşamın bilimi olarak tanımlanmıştır. **1920**'lerden **1960**'lara kadar ise gözlenebilir davranışların (davranışçılık) bilimi olarak ifade bulmuştur. 1960'dan sonra ise davranış ve zihinsel süreçlerin bilimi olarak ifade edilmeye başlanmıştır. Psikolojinin süreç içerisinde pek çok tanımı yapılmıştır[i].

En genel anlamıyla psikoloji; İnsan ve hayvan davranışlarını ve bu davranışların altında yatan süreçleri bilimsel olarak inceleyen çalışma alanıdır. Şeklinde tanımlanabilir.

1.2 PSİKOLOJİ BİLMEK ÖĞRETMENLERE NE TÜR YARARLAR SAĞLAR?

- Öğretmenlerin kendilerini tanımalarını sağlar
- Öğrencileri tanımalarını sağlar
- Öğrencilerin öğrenmelerine etkin katkıda bulunmalarını sağlar
- Öğrencilerin gelişmelerine ne şekilde etkide bulunduğunun farkına varmasına yardımcı olur
- Bireysel farklılıklarının dikkate alınmasını sağlar
- Olumlu sınıf atmosferinin oluşturmasına yardımcı olur
- Öğrencilerini öğrenmeye nasıl güdüleyeceği konusunda bilgiler sunar
- Öğrencilerin kendine güvenen, kendini ifade edebilen, sorgulayan bireyler haline gelmesine yardımcı olur (Durdu Karslı, Mehmet. 2003)

1.3 PSİKOLOJİNİN ALT DALLARI

Psikoloji , insanı her yönüyle ele alıp incelediği için diğer bilim dallarıyla sıkı bir işbirliği içindedir. Bütün bu bilimlerle ilişki içinde olan psikoloji doğal olarak alt dallara ayrılmıştır. Bunlar;

a) **Deneysel Psikoloji:** Deney yöntemini kullanarak psikolojik bilgi üretimi ile ilgilenir.Belli başlı konuları arasında algı, tutum, hatırlama öğrenme sayılabilir.
b) **Fizyolojik Psikoloji:** Kişinin bedensel yapısı ve bedeninin işleyişiyle ruhsal durumu arasında ki ilişkiyi konu edinir
c) **Sosyal Psikoloji:** Bireylerin grup içindeki davranışları ve insanların birbirlerinin davranışları üzerindeki etkileri ile ilgilenir.
d) **Psikolojik Danışma :** Yaşamlarında zorlanan bireylere yardım eder.
e) **Psikoterapi :** Psikolojik rahatsızlıkları olanlarla ilgilenir.
f) **Klinik Psikolojisi:** Psikolojinin psikiyatristlere yakın olan alanıdır.
g) **Çevresel Psikoloji :** Fiziksel çevrenin insan davranışları üzerindeki etkileri konusunda çalışmalar yapar.
h) **Endüstri ve Örgüt Psikolojisi:** Çalışma ortamında kurum ve kuruluşlarda insan davranışlarının nasıl bir seyir izlediğini inceler.
i) **Eğitim Psikolojisi:** Eğitim ile psikolojinin kesiştiği alandır. Esas itibariyle bireylerin nasıl geliştiği ve öğrendiği üzerinde durur. Gelişim ve Öğrenme psikolojisi şeklinde iki alt dala ayrılır;

- **Gelişim Psikolojisi:** Bireyin çeşitli yaşam dönemlerinde ne tür bir gelişim süreci izlediğini inceler.

• **Öğrenme Psikolojisi:** Bireylerin nasıl öğrendiği üzerinde durur.

1.4 EĞİTİM PSİKLOJİSİ

Psikolojinin alt dallarından birisidir. Eğitim Psikolojisi, eğitimle ilgili konu ya da sorunları psikolojik açıdan inceler. Kişi davranışlarının istenen yönde olması için gerekli metotlarının neler olması gerektiği üzerinde durur

Eğitim Psikolojisi eğitimle psikolojinin kesiştiği alandır. Eğitim psikolojisi , bireyin davranışlarına etki edecek olan değişmeleri ve gelişmeleri inceler. Eğitim ortamlarını etkili bir biçimde düzenlemeyi ve öğretme yoluyla öğrenmeyi verimli bir biçimde gerçekleştirmeyi amaç edinir.

En geniş anlamıyla eğitim psikolojisi, bireylerin, fiziksel, psiko-motor, zihinsel, törel, sosyal, cinsel ve duygusal alanlardaki gelişim niteliklerini ve burada uygun öğrenme- öğretme süreçlerini ve buna bağlı kuram ve ilkeleri , sınıf disiplini ve düzenini inceleyen ve araştıran , okul, aile ve meslek hayatı gibi alanlara da yardımcı olan uygulamalı bir bilim dalıdır.

Eğitim Psikolojisi Öğretmene;

- Öğrencilerin tanınması
- Öğrencilerin gerçekleştireceği hedef davranışların saptanması
- Öğrencileri hedef davranışlara ulaştıracak yaşantıların (öğrenim görevlerinin) seçilmesi
- Öğrenmeye ortam hazırlanması
- Öğrenmenin gerçekleştirilmesi
- Öğrenmenin ölçülmesi ve değerlendirilmesi
- Dönüt bilgilerden yararlanılması gibi yararlar sağlar (Başaran, 200, s:15)

Eğitim psikolojisi iki alt dala ayrılır;

1.4.1 GELİŞİM PSİKOLOJİSİ

Gelişim psikolojisi bireylerin doğumdan önce ve sonraki bütün dönemlerini bilişsel, fiziksel ve psiko- motor açıdan ele alarak inceler.

1.4.1.1 GELİŞİM İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

Gelişim; Organizmanın döllenmeden başlayarak bedensel, zihinsel, dil, duygusal, sosyal yönden, belli koşulları olan en son aşamasına kadar sürekli ilerleme kaydeden değişmedir.(Senemoğlu, 2005, s: 2)

Gelişim , geniş bir kavramdır ve canlı varlığın yaşamı boyunca geçirdiği ileriye ve geriye yönelik bütün değişiklikleri kapsar.

Gelişim; Öğrenme, yaşantı ve olgunlaşma sonucu bireyde görülen düzenli ve sürekli değişikliklerdir. Bireylerin hayatları boyunca geçirdikleri her türlü değişim ve bireyler arasındaki değişim farklılıklarını incelemek gelişim psikolojisinin işidir. Gelişme, genel anlamda olumlu yönde ilerlemeye işaret eden bir süreçtir[ii]. İnsan gelişimi, fiziksel, ruhsal ve sosyal olarak çok yönlü gerçekleşir. Gelişimle ilgili bazı temel kavramlar;

Büyüme, Vücudun sadece boy, kilo ve hacim olarak artmasıdır.

Öğrenme, Bireyin yaşantıları aracılığıyla davranışlarında meydana gelen nispeten kalıcı izli davranış değişikliğidir.

Bir davranışın öğrenme ürünü sayılabilmesi için , doğuştan getirilen genetik faktörler ve ilaç , hastalık gibi geçici faktörlere bağlı kalmaksızın gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Mutlaka yaşantı sonucunda gerçekleşmesi gereklidir. Örneğin; Bir bireyin köpekten korkar hale gelmesi yaşantı ürünü olduğu için öğrenme kabul edilirken, geçirmiş olduğu kaza sonucunda yürme şekli bozulan birisinde ki bu değişiklik öğrenme sayılmamaktadır.

Olgunlaşma: Organizmanın ve vücut organlarının büyüyerek kendisinden beklenen bir işi yapabilecek düzeye ulaşması sürecidir . Olgunlaşma, kalıtım ve çevre koşulları arasındaki etkileşim sonucu bireyin olgunluk düzeyine ulaşmasını sağlayan biyolojik

aofdestek.net

gelişmelerdir. Olgunlaşmada öğr[redacted]erince olgunlaşmadan bunları başaramaz.

Olgunlaşma kişinin doğuştan getirmiş olduğu potansiyelin zaman içinde ortaya çıkmasını ifade eder. Kendiliğinden meydana gelen bir süreçtir.

Hazırbulunuşluk: İnsanın belli bir gelişim görevini olgunlaşma ve öğrenme yoluyla yapabilecek düzeye gelmesidir (Başaran 2000). Hazırbulunuşluk yeni bir öğrenme ortamında, bireyin önceden sahip olduğu özelliklerin tümünü kapsar. Bireyin yaşı, gelişimi, olgunluk seviyesi, tutumu, motivasyonu ve sağlık durumu yeni öğrenme ortamında etkili olan unsurlardır (Aydın, 2000).

Gelişim Görevi: Her gelişim döneminde bireyin geliştirmek zorunda olduğu sosyal beklentiler ve davranış örüntüleridir. Gelişim görevinin zamanında yerine getirilmesi kişiyi mutlu eder. Örneğin, bir yaşına doğru çocuktan beklenen görevler birkaç kelime söyleyebilmesi ve emekleyebilmesidir.

Kritik Dönem: Gelişimde belli davranışların kazanılması gereken dönemler vardır. İlgili davranış bu dönem de kazanılmadığı zaman daha sonra kazanılması çok zordur. Bu dönemlere kritik dönem denir. Kritik dönemler gelişim açısından önemli zaman dilimleridir. Konuşmanın kritik dönemi 1-2 yaşlar arasıdır. Yürümenin 1 1,5 yaşlar, cinsel özdeşleşmenin 3-5 yaş, okuma yazmanın ise 6. yaştır.

1.4.1.2 GELİŞİM İLKELERİ

Gelişimde bazı evrensel ilkeler vardır. Her insanın gelişimi bu ilkelerle gerçekleşir. Bunlardan bazıları şunlardır:

1. ***Gelişim, kalıtım ve çevre etkileşiminin bir ürünüdür:*** Kalıtım yoluyla getirilen saç rengi, göz rengi, cinsiyet, beden biçimi gibi, anayapının bazı özellikleri doğrudan gözlenebilirken bazı özellikler çevre ile etkileşimlerin bir ürünü olarak ortaya çıkmaktadır.

2. ***Gelişim süreklidir ve belli aşamalarda gerçekleşir:*** Gelişim ileriye doğrudur ve birikimli bir süreçtir. Gelişimde her aşama, kendinden öncekine dayalı, kendinden sonraki aşamaya hazırlayıcıdır. Ancak, bu gelişim aşamaları birbirinden kesin çizgilerle ayrılmış değildir

3. ***Gelişim nöbetleşe devam eder:*** Çeşitli dönemlerde gelişim alanları nöbetleşerek ön plana geçebilir. Bir gelişim alanının çok hızlandığı dönemlerde, diğerleri duraklama gösterebilir. Örneğin; yürümenin ön plana çıktığı dönemde, konuşma duraklama eğilimi gösterebilir.

4. ***Gelişim baştan ayağa, içten dışa doğrudur:*** Önce, başın hareketi kontrol edilir. Daha sonra göğüs, karın, bacaklar ve ayağın kontrolü sağlanır. Ayrıca, önce beden ve iç organların, daha sonra dışa doğru olan kolların gelişimi sağlanır.

5. ***Gelişim, genelden özele doğrudur:*** Çocuklar önce tüm vücuduyla hareket eder, büyük kaslarını kullanır. Daha sonra belli bir etkinlilikle ilgili organını kullanabilir hale gelir. Örneğin; çocuk top oynarken önce bütün vücuduyla topu tutar. Daha sonra küçük kasları geliştikçe sadece elleriyle hatta parmaklarıyla topu tutabilir hale gelir.

6. ***Gelişimde kritik dönemler vardır****:* Organizmanın bazı gelişim alanlarında , öğrenmeye ya da gelişmeye eğilimli olduğu belli bir zaman dilimi vardır. Bu dönemde organizma, çevre etkilerine daha çok duyarlıdır ve daha hızlı öğrenir.

7. ***Gelişim bir bütündür:*** Gelişim alanları birbiriyle etkileşim içindedir. Bir gelişim alanındaki olumlu ya da olumsuz bir özellik diğer gelişim alanlarını da aynı yönde etkiler, örneğin; fiziksel bakımdan güzel bir çocuk, hırkalarının yoğun ilgisini çeker, sevilir. Sevilen çocuğun duygusal gelişimi olumludur- Kendine güven duyar. Başkalarını sevebilir ve olumlu ilişkiler kurabilir. Bu nedenle, sosyal gelişimi de olumlu bir şekilde etkilenir.

8. ***Gelişimde bireysel farklar vardır:*** Gelişme,olgunlaşma ve öğrenmenin etkileşiminin bir ürünüdür. Olgunlaşmayı büyük ölçüde kalıtım ve çevre etkileşimleriyle kazanılan yaşantılar belirlemektedir (Senemoğlu, 2005)

1.4.2 GELİŞİMİ ETKİLEYEN ETMENLER

Bireyin gelişimini etkileyen etmenler kalıtım ve çevre olarak iki grupta toplanmaktadır. Gelişimde kalıtımın mı yoksa çevrenin mi daha ağırlıklı bir role sahip olduğu konusunda kesinlik kazanmış bir görüş yoktur.

Gelişimi etkileyen etmenler genel anlamda şunlardır; **Kalıtım, Çevre,Doğum Öncesi Etkenler, Doğum Sırası Etkenler, Doğum Sonrası Etkenler, Hormonlar**

1.4.3 GELİŞİM DÖNEMLERİ

A. Doğum Öncesi Gelişim

Doğum öncesi dönem , diğer dönemlere göre en hızlı gelişimin olduğu dönemdir. Aşağıdaki evrelerden oluşur.

Zigot, Babadan gelen sperm ile anneden gelen yumurtaların döllenmesine verilen addır.

Döllenmiş yumurtanın bir iki haftalık dönemine **dölü**t denir.

Embriyo Üçüncü hafta ile 8. nci hafta arasındaki döneme denir. Embriyo döneminde hücreler farklılaşmaya başlar ve vücudu oluşturan tabakalar meydana gelir.

Fetüs: Üçüncü aydan başlayarak doğuma kadar devam eder. Bütün yaşamsal faaliyetler bu dönemde görülmeye başlar. Bebeğin yaşayabilmesi için 6-7 aylık olması gerekir. Dokuz aylıktan önce meydana gelen doğumlar erken kabul edilir.

B. Doğum Sonrası Gelişim

1. Bebeklik dönemi (0-2 yaş)

Fiziksel gelişimin doğumdan sonra en hızlı olduğu dönemdir. Bu dönemde aşağıdaki farklılaşmalar oluşur;

- Fiziksel çevredeki değişikliklere uyum sağlama
- Dışkı kontrolünü gerçekleştirme (tuvalet eğitimi)
- Katı yiyecek yemeyi öğrenme
- Refleksif davranışlar görülür.
- Belirli zamanlarda uyanık kalmayı ve uyumayı gösterme
- Dönemin sonlarına doğru yürümeyi öğrenme

2. İlk çocukluk dönemi (2-6 yaş)

Fiziksel gelişim biraz yavaşlar.

- Konuşmayı ve yürümeyi öğrenme
- El-göz uyumunu sağlama
- Kendi öz bakım becerilerini (yemek yeme, giyinme vb.) yerine getirebilme
- Cinsiyet farklılıklarını öğrenme ve cinsel kimliğini kazanmaya başlama
- Toplumsal kurallara dair doğru ve yanlış davranışı ayırt etmeye ve toplumsal rolleri öğrenmeye başlama
- Değişik yaş gruplarıyla iletişim kurmayı öğrenme, duygularını fark etmeye başlama

3. Son çocukluk dönemi (6-12 yaş)

Fiziksel gelişimin en yavaş olduğu dönemdir.

- Kendine karşı tutumlar oluşturma
- Okuma, yazma ve hesaplama ile ilgili 3 temel beceriyi geliştirme ve zaman kavramlarını tanıma
- Yaşıtlarıyla gruplar oluşturabilme, kişiler arası ilişkilerini geliştirme
- Cinsiyetine uygun rolleri benimseme ve onlarla özdeşleşme
- Davranışlarının sorumluluğunu alabilme
- Kendi başına kararlar alabilme ve kişisel bağımsızlığını kazanmaya başlama
- Vicdan ve değerler sistemi geliştirmeye başlama
- Somut düşünmeyi öğrenme

aofdestek.net

4. Ergenlik dönemi gelişim

- Hızlı bedensel değişiklikler görülür. Bebeklik döneminden sonraki bedensel gelişimin en hızlı olduğu dönmedir.
- Bedensel özelliklerini kabul etme, bedensel ve fiziki değişiklikleri yaşama ve yeni bedensel özellikleri ile barışık olma
- Aile içerisinde duygusal bağımsızlığını kazanma ve farklı olma
- Kendi ve karşı cins yaşıtlarıyla (akranlarıyla) olgun ilişkiler kurabilme
- Bir yetişkin kadın veya erkek sosyal rolünü edinme (cinsel kimlik kazanılması)
- Evlilik ve aile hayatına ilişkin düşünce planında hazırlanma
- Bir mesleğe doğru yönelme ve hazırlanma
- Toplumsal görevlerini yerine getirebilme ve toplumsal sorumluluklar alabilme
- Kişisel değerlerine göre bir değerler ve ahlak sistemi oluşturma (yaşama felsefesi oluşturma)
- Birincil ve ikincil cinsiyet özellikleri kazanır.

1.5 KİŞİLİK GELİŞİMİ

Kişilik, insanın toplumda oynadığı çeşitli roller ve bu rollerin başkaları üzerinde bıraktığı etkilerin tümüdür. Bireyin sosyal ve psikolojik tepkilerinin tümüne verilen bir isim olarak da nitelendirdiğimiz kişilik, insanın ilgilerinin, dış görünüşünün, konuşma tarzının ve çevresine uyum biçimlerinin bütün özelliklerini içeren oldukça geniş kapsamlı bir terimdir. Kişilik, bireyin psikolojik, kalıtsal ve öğrenilmiş duygularını, güdülerini, yetenek ve alışkanlıklarını kapsayan, onu bir başkasından ayıran ve devamlılık gösteren davranış özellikleridir.

Kişilik, bireye özgü olan, aynı zamanda onu başkasından ayıran ve belirleyen, süreklilik ve tutarlılık gösteren anlamlı ve dinamik; duygu, düşünce ve davranış özellikleridir. Her insanın kişiliği, türüne özgü genel özellikleri ile kendine ait özelliklerin bir bütünüdür.

Kişilik gelişimi üzerine çalışan önemli gelişim psikologları mevcuttur. Bunların en önemlilerinden biriri S. Freud'tur.

S. FREUD'UN KİŞİLİK GELİŞİM KURAMI

Kişilik gelişimi üzerine üç kuram geliştirmiştir.

1.1 TOPOGRAFİK KİŞİLİK KURAMI

S. Freud , özel kişilik üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Freud'e göre kişilik aysberge benzer. Suyun üstünde kalan kısmı *bilinç,* sualtında kalan görünmeyen kısım ise *bilinçdışıdır.* Gerçekte kişiliğe yön veren, bilinç altına itilmiş çeşitli duygu, tutku ve düşüncelerdir. Hatta bunlar bilinç dışında da olabilir. Topografik Kişilik adını verdiği bu kurama göre, bilinç dışındaki bu şeyler bilinç içine getirilebilir. Hiçbir davranış nedensiz ortaya çıkmamaktadır. Mutlaka bilinç altında bir sebebi vardır. İlk çocukluk yıllarındaki yaşantılar, kişilik gelişiminin temelini oluşturur.

1.2 YAPISAL KİŞİLİK KURAMI

Freud'e Göre Kişilik Yapısı Üç Ana Sistemden Oluşmaktadır (İd, Ego ve Süperego)

1. ***İd;*** Kişiliğin temel taşıdır. Doğuştan getirilir ve ruhsal enerjinin ve psikolojik gizil güçlerin temelidir. Aynı zamanda içgüdülerinde kaynağıdır. Kişiliğin İlkel yönünü oluşturur.

2. Ego; Ego kişiliğin yürütme organıdır. Ego, id'in bir parçasıdır ve tüm enerjisini ondan alır. Ego, organizmanın dış dünya ve nesnel gerçeklikle ilişkiye geçme gereksiniminden varlık bulur. Ego, bir bakıma kişiliğin karar organı ve mantık süzgecidir.

3. ***Süper Ego;*** Süper ego, sosyal ilişkiler içinde diğer insanlar tarafından geleneksel değerler ile toplumsal, törel, kültürel alışkanlık ve kuralların içselleştirilmiş şeklidir. Kişiliğin sosyal yönüdür. Ego, id'in isteklerini süperegonun onayından geçirir.

YAPISAL KİŞİLİK KAVRAM KARİKATÜRÜ

1.3 PSİKOANALİTİK (PSİKOSEKSÜEL) GELİŞİM KURAMI

▪Freud kişilik gelişimini 5 dönemde incelemiştir

1. ***Oral Dönem (0-1 yaş);***

Temel haz kaynağı emmedir. Emme pasif ve bağımlı bir davranıştır.Çocuk eline aldığı her şeyi emer. Bu durum dış dünyayı algılaması anlamında oldukça önemlidir. Bu dönemde, gereksinmeleri karşılanan çocukta, dış dünyaya karşı bir temel güven oluşur. Karşılanmazsa, değişik kişilik bozukluklarının temelleri atılmış olur.

2. ***Anal Dönem (1-3 yaş);***

Temel haz anüs bölgesidir. İdrar ve dışkısını tutmayı öğrenir. Çocuk kendini ve çevreyi kontrol etmeyi öğrenir. Tuvalet eğitimi çok önemlidir.

3. ***Fallik Dönem (3-6 yaş);***

Temel haz kaynağı cinsel organlarıdır. Karşıt cinse sevgi duymaya başlarlar. Çocuklar bu dönemde büyüklerini model alarak cinsiyet rollerini kazanırlar. Çocuk aynı cinsten olan ebeveyni ile özdeşim kurarak , onun cinsel rolünü içselleştirir.

Çocuk bu dönemde ahlaki standartları da kazanmaya başlamıştır.

Bu dönemde çözümlenmeyen psikoseksüel karmaşa, sonraki yıllarda suçluluk duygusuna yol açabilir.

4. ***Gizil (Latent) Dönem (6-12);***

Daha önceki yıllarda kazanılanlar pekiştirilir. Çocuk cinsiyetle ilgili konulardan hoşlanmaz ve kendini daha çok oyuna verir. Ev dışındakilerle de özdeşim kurmaya başlayarak sosyalleşirler. Bu dönem fırtına öncesi sessizlik dönemi olarak da adlandırılır.

5. ***Genital Dönem (12 ve sonrası);***

Hızlı fiziksel gelişim ve cinsel dürtülerin arttığı dönemdir. Daha önceki dönemlere ait olumlu ya da olumsuz yaşantılar bu döneme damgasını vurur. Çocuk bu dönemde öğrenme güçlüğü çekebilir. Yardım edilmeli, dışlanmamalıdır.

1.6 BİLŞSEL (ZİHİNSEL) GELİŞİM

Biliş; Zihinsel etkinliklerimizin genel adıdır. Bir başka değişle ; Dünyamızı öğrenmeyi ve anlamayı içeren zihinsel faaliyetler anlamına gelir. (Yavuzer, 19-23, s.40).

Bilişsel Gelişim; Bebeklikten yetişkinliğe kadar, bireyin çevresi ve dünyayı anlama yollarının daha kompleks ve daha etkili hale gelmesi sürecidir(Senemoğlu, 2007) .

Bilişsel gelişim ile ilgili kuramlar geliştirenler **Piaget, Bruner , Vygotsky** ve **Gagne** dir.

1. PİAGET'İN BİLİŞSEL (ZİHİNSEL) GELİŞİM KURAMI

Piaget, Bilişsel Gelişimi , biyolojik ilkelerle açıklamıştır. Ona göre gelişim, kalıtım ve çevrenin etkileşiminin bir sonucudur.

Piaget bilişsel gelişimi dönemler halinde incelemiştir. Ona göre bilişsel gelişim ergenliğin sonuna kadar devam eden bir süreçtir.

PİAGET'E GÖRE BİLŞSEL GELİŞİM DÖNEMLERİ

DÖNEM	ÖZELLİKLER
Duyusal Motor (devinim- sensori) Dönem 0- 2 yaş	• Dünyayı tanımak için duyu organlarını ve bedenini ve duyularını kullanır. • Kendisini nesnelerden ayırt eder. • Refleksif davranışlardan – amaçlı davranışlara geçer (6-8 aylar) • İlk deneme yanılma öğrenmeleri oluşur • Döngüsel tepkiler ortaya çıkar (Çocuk belirli türdeki hareketleri tekrarlar) • Devresel tepki vardır(Çocuk yaptığı davranışı tekrarlar) • Nesnenin sürekliliğini kazanma yeteneği geliştirir.(Dönemin sonuna doğru) • Taklit ve ertelenmiş taklit (daha önceki görmüş olduğu hareketi sonradan tekrarlar)
İşlem Öncesi Dönem (2- 7 Yaş) **İşlem Öncesi Dönem (2- 7 Yaş)**	**Sembolik Dönem (2- 4 Yaş);** • Kompleks kavramları ve ilişkileri anlayamazlar. • Mevcut olmayan varlıklara karşı semboller geliştirir. • Canlandırmacılık (Animizm) (Bebeği ile konuşma) • Çocuk ben merkezcidir. • Nesneleri tek yönlü sınıflandırma yaparlar. • Özelden özele akıl yürütme (Çocuğu olmayan bir kadın evli değildir) • Dil hızla gelişir **Sezgisel Dönem (4- 7 Yaş);** • Çocuklar bir arada oynarlar ama, birlikte oynamazlar. • Problemleri sezgileriyle çözmeye çalışırlar. • İşlemleri tersine çeviremezler. • Dil gelişimi iyi düzeydedir. • Ben merkezci düşünce vardır • Tersine çevirememe vardır • Maddeyi sadece bir özelliğine göre sınıflandırma yapabilirler
Somut İşlemler Dönemi (7- 12 Yaş)	• Somut işlemleri yaparlar. • Tersine işlemleri çevirebilirler. • Ben merkezci değildirler. • Madde korunumunu kazanmışlardır. • Çok yönlü sınıflama ve sıralama yapabilirler
Soyut (Formel) İşlemler Dönemi (12 Yaş Üstü)	• Çok yönlü (kombinasyonlu) düşünebilirler. • Göreceli ve soyut kavramları anlayabilir etkili kullanabilirler. • Analiz, sentez ve değerlendirme yapabilirler. • Hipotezler üretip test yapabilirler.

aofdestek.net

Öğrenme psikolojisi, öğrenmenin hangi şartlarda gerçekleştiğini, öğrenme sürecinin nasıl işlediğini, öğrenme ilkelerinin neler olduğunu belirlemeye çalışan bir bilimdir.

Öğrenme, bireyin yaşantı sonucu gözlenebilen davranışlarında ortaya çıkan, kalıcı izli değişikliklerdir.

Öğrenmenin Özellikleri

- Davranışta gözlenebilir bir değişme olması
- Davranıştaki değişmenin nispeten sürekli (kalıcı izli) olması
- Davranıştaki değişmenin yaşantı kazanma sonucunda olması
- Davranıştaki değişmenin yorgunluk, hastalık, ilaç alma vb. etkenlerle geçici bir biçimde meydana gelmemesi
- Davranıştaki değişmenin sadece büyüme sonucunda oluşmaması

2.1 ÖĞRENME İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

a. Davranış ; Organizmanın her tür etkinliğine davranış adı verilmektedir.Organizmanın gözlenebilen, ya da gözlenemeyen açık ya da örtük etkinliklerin tümüdür.

Davranışlar genel olarak üçe ayrılır :

1. Doğuştan gelen davranışlar ; İçgüdüsel davranışlar ve refleksif davranışlar. Bunlar, öğrenme yoluyla oluşmazlar.

2. Geçici davranışlar ; Alkol, hastalık ilaç gibi dış faktörlerin etkisiyle oluşan davranışlardır. Öğrenme kabul edilmezler.

3. Sonradan kazanılan davranışlar ; Sonradan kazanılan davranışlar , öğrenme ürünü olan davranışlardır.

b. Refleks ; Doğuştan getirilen belli bir uyarıcıya karşı gösterilen belli ve basit davranışlardır.

c. İçgüdü ; Doğuştan getirilen, türe özgü davranış örüntülerdir. Arılar bal yapar, ipek böceği koza örer

d. Uyarıcı ; İnsanların duyu organlarını harekete geçiren ve insanda bir tepkiye yol açan iç ve dış durum değişikliğidir.

e. Tepki ; Uyarıcılara karşı organizmanın gösterdiği davranıştır.

f. Yaşantı ; Bireyin çevresiyle belli bir düzeydeki etkileşimleri sonucunda bireyde kalan izdir

g. Öğrenme ; Tekrar ya da yaşantı yoluyla organizmanın davranışlarında meydana gelen oldukça kalıcı değişikliktir.

h. Güdü : Organizmayı harekete geçiren ve yönlendiren güçtür. Açlık, susuzluk, sevgi , para kazanma gibi.

i) Dürtü : Fizyolojik güdülerdir. Açlık, susuzluk, cinsel ihtiyaç gibi, doğuştandır, öğrenilmiş değildir.

2.2 ÖĞRENMEYİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

aofdestek.net

2.3ÖĞRENME ÇEŞİTLERİ

2.3.1 DAVRANIŞÇI ÖĞRENME

Davranışçı yaklaşımın temel sayıltılarını şu şekilde belirtmek mümkündür

İnsan öğrenmesi ile diğer canlıların öğrenmeleri birbirlerine benzer. Bu kurala dayanarak, davranışçılar, hayvanlar üzerinde yaptıkları araştırmalarla insan öğrenmesini açıklamaya çalışmışlardır.

1. Davranışçılarda John Locke'un insan zihni anlayışında olduğu gibi, insan zihni doğduğunda boş bir levhadır anlayışı vardır.
2. Öğrenme, fiziksel konular gibi, ölçülebilir ve gözlenebilir olaylar üzerinde odaklanarak incelenebilir.
3. Davranışçıların çoğu, insanın duygu, düşünce, güdü gibi özelliklerinin doğrudan gözlenemeyeceğine veya ölçülemeyeceğine ve bu yüzden bilimsel olarak ele alınıp araştırılamayacağına inanırlar.
4. Öğrenmenin kuralları uyarıcı ile tepki arasındaki bağlantılara dayalıdır. Davranışçılara bu yüzden U-T(Uyarıcı- tepki) kuramcıları da denir.
5. Davranışçılar öğrenme teriminden ziyade şartlanma (koşullanma) terimini kullanırlar. Buna göre öğrenmede organizma çevresel uyancılar tarafından (belli bir şekilde tepki vermeye) şartlandırılmaktadır. Dolayısıyla, bu şekliyle öğrenme organizmanın kontrolü dışında gerçekleşir.
6. Sadece organizmanın gözlenen davranışında bir değişiklik meydana geldiğinde, öğrenmenin gerçekleştiği söylenebilir. Eğer davranışta bir değişiklik meydana gelmemişse, öğrenme de olmamış demektir.
9. Öğrenme kısa ve öz bir şekilde ifade edilebilir ve açıklanabilir. İster basit, ister karmaşık olsun, tüm öğrenmeler aynı basit kurallarla açıklanabilirler.

Davranışçı öğrenme kuramları şunlardır;

- Klasik (Tepkisel) Koşullanma – Pavlov
- Bitişiklik Kuramları – Watson ve Guthrie
- Bağlaşımcılık Kuramları – Thorndike
- Edimsel Koşullanma - Skinner

KLASİK (TEPKİSEL) KOŞULLANMA KURAMI- İ. PAVLOV

İvan Pavlov, köpeklerdeki mide ve tükrük salgılamaları ile ilgili araştırma sırasında , köpeklerin yiyecek gelmeden önce salya salgılamaya başladıklarını görmüştür. Bu olaydan sonra Pavlov koşullu refleks adını verdiği bu tepkiyi sistematik olarak incelemiştir.

Pavlov, köpeğin ağzına yiyecek koymadan önce zil çalmış ve hemen ardından köpeğin ağzına yiyecek koymuştur. Önceleri köpek zil sesini duyunca salya salgılamamıştır. Köpeğe zil sesinden sonra yemek verilme işlemi tekrarlanınca köpek geçirdiği bir yaşantı sonucu zil sesi ile yiyecek arasında bir bağlantı kurmuştur. Zil sesi bir bakıma yiyeceğin yerine geçmiş ve yiyeceğin uyandırdığı tepkiyi uyandırmıştır. Pavlov'un yaptığı bu araştırmaya klasik koşullanma adı verilmiştir. Klasik koşullanma, koşulsuz ve koşullu etkilerin birleşimlerini içerir.

PAVLAV'UN DENEYİNDEKİ AŞAMALAR

1. Adım **Zil** -- Tepki yok

Nötr Uyarıcı

2. Adım **Zil** --- **Et** --- **Salya**

Nötr Uyarıcı Şartsız – (koşulsuz) Uyarıcı şartsız (koşulsuz) tepki

3. Adım **Zil** -- **Salya**

Şartlı(koşullu) Uyarcı şartlı (koşullu) tepki

KOŞULLU UYARICI **KOŞULLU TEPKİ**

- Para görünce ----------► Sevinme
- Zil sesini duyunca ----------► Sınıfa girme
- Bayrak görünce ----------► Saygı duyma
- Enjektör görünce ----------► Ağlama
- Öğretmen görünce ----------► Korkma

KLASİK KOŞULLANMANIN TEMEL KAVRAMLARI

- **Koşulsuz (Şartsız) Uyarıcı:** Organizma için doğal olan tepkiyi otomatik olarak meydana getiren uyarıcıdır. (ET) Koşullanmada koşullu uyaran koşulsuz uyarandan önce verilir.
- **Koşulsuz (Şartsız) Tepki:** Koşulsuz uyarıcının organizmada meydana getirdiği doğal ve otomatik tepkidir. (SALYA)
- **Nötr (İlişiksiz) Uyarıcı:** Koşulsuz uyarıcı ile ilişkilendirilmemiş uyarıcıdır.Tek başına olduğunda herhangi bir davranışa neden olmayan (ilişkisiz) uyarıcılardır. Nötr uyarıcılar doğal uyarıcılarla eşleşerek koşullu uyaranlar haline gelirler. (ZİL) Zil, henüz et ile ilişkilendirilme-den önce köpek için nötr (ilişki-siz) uyarıcıdır.
- **Koşullu (Şartlı) Uyarıcı:** Başlangıçta nötr uyarıcıyken koşulsuz uyarıcı ile birlikte verilerek, koşulsuz uyarıcının meydana getirdiği etkiyi paylaşması sağlandıktan sonra tek başına verildiğinde organizmada doğal ve otomatik tepkiyi ' oluşturan uyarıcıya denir. (ZİL)

Koşullu (Şartlı) Tepki : Sadece koşullu uyarıcının meydana getirdiği doğal ve otomatik tepkidir.

TEPKİSEL KOŞULLANMA İLKELERİ

Bitişiklik	Bitişiklik, tepkisel koşullanmanın temelini oluşturan ilkedir. Koşullu ve koşulsuz uyarıcıların verilme zamanı birbirine çok yakın olmalıdır. (5 - 30 sn arası) Zil ----------► Et Hemen sonra verilmelidir. Koşullanma da koşullu uyaran, koşulsuz uyarandan önce verilmelidir. Yani önce zil, sonra et verilmelidir. Klasik koşullanma yoluyla kazanılan davranışlar koşullu uyarıcı -koşulsuz uyarıcı bitişikliği ortadan kaldırıldığı zaman giderek azalır ve kaybolur. Buna davranışın sönmesi denir. (Erden, Akman, 1996)
Sönme (Deneysel Çözülme)	Koşulsuz uyarıcı(et) olmadan, koşullu uyarıcı(zil) tek başına verildiğinde, bir müddet sonra koşullu tepkinin (salya) azaldığı ve yok olduğu görülür. Koşullu uyarıcının artık tek başına koşullu tepkiyi oluşturmamasıdır. Bir süre zil sesi verilip et verilmezse salya gösterilmez.
Genelleme	Birbirine yakın olan uyarıcılara aynı ya da benzer tepkileri gösterme eğilimidir. Yani organizma benzer uyarıcılara aynı tepkiyi gösterir. Koşullu uyarıcıya benzer diğer uyarıcılara da koşullu tepkinin verilmesidir. Ör:Beyaz tüylü her hayvanın tavşana benzetilmesi, köpeğin zil sesine benzer başka uyarıcılara da salya akıtması, sobada eli yanan çocuğun diğer ısı yayıcı aletlerden kaçınmayı öğrenmesi.
Ayırt Etme	Genellemenin tersidir. Organizmanın koşullanma sürecinde kullanılan koşullu uyarıcıyı diğerlerden ayırt ederek tepkide bulunmasıdır. Yani organizmanın iki uyarıcı arasındaki birbirine benzemeyen nitelikleri fark etmesidir. Örn:Köpeğin değişik tonda zil seslerini ayırarak koşullandığı sese tepki vermesi. Çocuğun beyaz önlüklü kişiler içerisinde sadece elinde iğne bulunan kişiden korkması. Üniformalı kişiler arasında askerlerin, polislerin ayırt edilmesi.

aofdestek.net

KLASİK (TEPKİSEL) KOŞULLANMA YOLUYLA ÖĞRENİLEN (KOŞULLU) TEPKİLERİ ORTADAN KALDIRMAK İÇİN;

Klasik (tepkisel) koşullanma yoluyla öğrenilen; asansörden korkma, sınav kaygısı, öğretmenden nefret etme, otobüsü görünce midenin bulanması gibi koşullu tepkiler başlıca üç şekilde ortadan kaldırılır. Bunlar:

1. **Sönmeyi Bekleme:** Pekiştirilmeyen davranışlar söner. Koşullu uyarıcı bir süre (zil) tek başına verilsin (koşulsuz uyarıcı olan et verilmeden) bir süre sonra koşullu tepki (salya) görülmez. Öğretmen (koşullu uyaran) kızdığı (koşulsuz uyaran) için korkan (koşullu tepki) bir öğrenci öğretmen bir süre kızmasa, korkma tepkisini göstermez.

2. **Karşıt Koşullama (Bastırma):** Koşullanma yoluyla öğrenilen ve söndürülmek istenilen koşullu tepkiyi ortadan kaldırmak için, hoş olmayan (itici) bir uyaran verilir. Örneğin sınıfta oturduğu sırada yanındaki arkadaşına sürekli vurarak rahatsız etmeyi alışkanlık haline getiren bir öğrenci sınıfın en arka sırasına oturtularak bu tepkisi ortadan kaldırılır.

3. **Sistematik Duyarsızlaştırma:** Organizmanın bir uyaranla sürekli karşılaşması sonucunda (kazandırılan olumlu yaşantıların sonucunda) daha önce gösterdiği koşullu tepkiyi artık vermemesi durumudur. Örneğin sınavdan korkan bir öğrenciye önce sonucunda not verilmeyen bir sınav yapılır, sonra çok iyi bildiği konular ile ilgili sorular verilerek evde kendisini sınav yapması istenir, sonra bildiği konular ile ilgili sınıfta sınav yapılar ve daha sonra gerçek ortamda sınav yapılarak, sınav korkusu ortadan kaldırılır (sistematik duyarsızlaştırma).

KLASİK KOŞULLAMA İLE İLGİLİ ÖRNEK TEST SORULARI

1-Bir anne ,bebeğini yedirmeye başlamadan önce, her seferinde ona mama önlüğü takmaktadır. Bir süre sonra bebek, mama önlüğünü görür görmez maması gelmiş gibi sevinç çığlıkları atmaya başlamıştır.

Bu koşullanma sürecinde mama önlüğü klasik (tepkisel)koşullanmadaki,

I. koşulsuz uyarıcı

II. koşullu uyarıcı

III nötr uyarıcı

Öğelerinden hangilerinin işlevini üstlenmiştir?

A)Yalnız III **B)** Yalnız II **C)** Yalnız I **D)**II ve III **E)** I ve II

2- İlk kez aşı olana kadar enjektör gördüğünde herhangi bir korku belirtisi göstermeyen bir çocuk, aşı olduktan sonra, enjektörü her gördüğünde ağlamaya başlamıştır.

Çocuğun bu ağlama davranışı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Edimsel(operant) koşullanma B) Kavrayarak öğrenme C) Bilişsel öğrenme
D) Gözlem yoluyla öğrenme E) Klasik(tepkisel) koşullanma

3- Klasik(tepkisel) koşullanmanın gerçekleşmesi için aşağıdakilerden hangisi zorunludur?

A) Davranışın tekrar edilmesi B) Koşullu uyarıcının genellenmesi C) Davranışın cezalandırılması
D) Koşulsuz uyarıcıyla nötr uyarıcının eşlenmesi E) Davranışın şekillendirilmesi

4- Bir bebek acıktığı için, doğal olarak ağlamakta ve süt biberonu görünce susmaktadır.Bu durum aşağıdakilerin hangisiyle açıklanabilir?

A) Edimsel koşullanma B) Klasik koşullanma C) Kavrayarak öğrenme
D) Bilişsel öğrenme E) Gözlem yoluyla öğrenme

5- Aşağıdaki seçeneklerden hangisi klasik koşullanma sonucu öğrenilmiş olabilir?

A) Karanlık korkusu B) Düzenli çalışma alışkanlığı C) Yalan söyleme alışkanlığı
D) Güzel konuşma becerisi E) Spor yapma alışkanlığı

CEVAP ANAHTARI 1. D 2. E 3. D 4. B 5. B

EDİMSEL KOŞULLANMA (OPERANT ŞARTLANMA) (SKINNER)

Tepkisel davranışlar bir uyarıcı tarafından (zil) ortaya çıkartılır. Klasik koşullanmadaki tepkiler tepkisel davranışa birer örnektir. Tepkisel davranışlar tüm refleksleri kapsar. Örneğin karanlıkta göz bebeğinin genişlemesi, aydınlıkta daralması, limon görüldüğünde ya da düşünüldüğünde ağzın sulanması gibi

Edimsel davranış; uyarıcı tarafından oluşturulmaz, organizma tarafından ortaya konur. Edimsel davranış kendiliğinden ortaya çıkar ve sonuçları tarafından kontrol edilir. **Örneğin ;** Çocuğun yeni yeni ayağa kalktığını gören çevresindeki yetişkinler genellikle sevinç çığlıkları atar, onu alkışlarlar. Çevresindekilerin bu ilgisi çocuğu mutlu eder ve çocuk aynı davranışı tekrarlama eğilimi gösterir.

Davranıştan sonra gelen uyarıcı organizmada haz oluşturursa davranış tekrar yapılır. Davranıştan sonra gelen uyarıcı organizmada acı, elem yaratırsa davranış tekrar edilmez. Oysa, tepkisel davranış tamamen kendinden önceki uyarıcıya bağlı olarak meydana gelir

Yapılan bir davranışın iki türlü sonucu olabilir; Birincisi, davranış sonucunda organizmanın hoşuna giden bir durum ortaya çıkar ya da davranışın sonucunda organizmanın hoşuna gitmeyen bir durum ortaya çıkar. Örneğin arkadaşlarınca beğenilen bir elbisenin devamlı giyilmesi isteği.

Davranışın arkasından olumlu uyarıcı verilerek yapılan koşullanmaya **edimsel koşullanma** denir

Edimsel Koşullanma Deneyi

Bu konuda şöyle bir deney yapılmıştır. Aç bir fare, bir deney kafesi içine bırakılır. Bu sırada raslantı sonucu kafesin içindeki mandala dokunur ve kafesin altındaki kaba yiyecek düşer. Fare yiyeceği yer ve böylece ödüllenmiş olur. Bundan sonra tekrar tekrar aynı yere bırakılan fare, daha kısa zamanda mandala dokunur. Başlangıçta gelişi güzel davranış gösteren fare bir sonraki deneyde mandala daha çabuk yaklaşmaya başlar ve en sonunda da doğrudan doğruya mandala basıp yiyeceği elde eder. Böylece öğrenilmiş bir **"edim",** yani davranış oluşur.

Edimsel koşullanmada pekiştirici uyarıcı, yapılan tepkinin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Edimsel koşullanma büyük ölçüde Thorndike'ın etki yasasından kaynaklanmıştır.

Bu tür koşullamada, davranışı izleyen ve organizma üzerinde hoşa gidici bir etki yaratarak davranışın (edimin) ortaya çıkma olasılığını artıran uyarıcılara **pekiştireç** denir.

Bir davranışın arkasından gelen ve organizma için hoşa gitmeyen bir durum yaratan uyarıcılar ise ***ceza***dır. Ceza davranışı zayıflatır ya da belli bir süre için durdurur . Ceza organizmaya istemediği bir şeyin verilmesi ya da istediği bir şeyin verilmemesidir. Skınner'e göre ceza, geçici bir süre için etkili gibi görülebilir ancak ceza kalktığı zaman cezalandırılan davranış eski haline döner.

EDİMSEL KOŞULLANMA TEMEL KAVRAMLARI

Pekiştireç : Davranışı izleyen ve organizma üzerinde olumlu etkiye sebep olan uyarıcıdır. İki tür pekiştireç vardır;

1. OLUMLU PEKİŞTİREÇLER: Ortama konulduğunda belirli bir davranışın yapılma olasılığını arttıran uyarıcılardır. Bunlarda birincil ve ikincil olumlu pekiştireçler olmak üzere iki grupta toplanır.

a) Birincil olumlu pekistireçler; Yiyecek, su, cinsellik gibi organizmayı doğal olarak pekiştiren pekiştireçlerdir. Örneğin ; Karnesi başarılı olan çocuğa bisiklet alma, Marketten ekmek almayı başaran bir çocuğa çikolata verme gibi.

b) Ikincil (koşullu) olumlu pekistirecler ise, herhangi bir nötr uyarıcının olumlu birincil pekistireclerle iliskilendirilmesi ile olumlu pekistirec ozelligi kazanan uyarıcılardir. Örneğin; küçük bir çocuk için paranın, statünün hiç bir önemi yoktur. Ancak para ve statü ile birincil pekiştireçleri elde edebileceğini üğrendiği zaman para, statu pekiştireç özelliği kazanır.

2. OLUMSUZ PEKİŞTİREÇLER: Ortamdan çıkarıldıklarında belirli bir davranışın yapılma olasılığını artıran uyarıcılardır. Olumsuz pekiştireçler,organizmaya rahatsızlık veren uyarıcılardır ve birincil ve ikincil uyarıcılar olmak üzere iki gruba ayrılmaktadırlar.

a) Birincil olumsuz pekiştireçler; Organizmaya zarar veren, yaşamı tehdit eden uyarıcılardır. Bunlar rahatsız edici yüksek tonlu sesler, elektrik şoku vb.dir. Örneğin; Sınıfça başarılı olan bir öğrenci grubunun sınıflarının boyanması (Burada kötü olan sınıf görüntüsü iyileştirildi, yani ortamdan kötü bir durum çekildi)

b) İkincil olumsuz pekiştireçler ise, herhangi bir nötr uyarıcının birincil olumsuz pekiştireçlerle iliskilendirilmesiyle pekiştireç özelliği kazanan uyarıcılardır.Örneğin; Soba, baslangıcta küçük bir çocuk icin sadece nötr bir uyarıcıdır.Oysa elini sobaya dokundurup yaktiktan sonra, soba çocuk için olumsuz pekiştireç özelliği kazanir. Çünkü yakicilik ile soba ilişkilendirilmiş;yakıcılığın etkisi soba tarafindan paylasilmiştir.Bu olaydan sonra çocuk soba soğuk iken de dokunmaz. Gerek olumlu, gerekse olumsuz ikincil pekiştireçler bu özelliklerini büyük ölçüde klasik koşullama ilkelerine göre kazanırlar.

SORU 1 : Bir teknik direktörün başarıyı artırmak amacıyla, en iyi performans gösteren sporcusuna her ayın sonunda bir spor malzemesi hediye etmesi aşağıdakilerden hangisine örnek olabilir? (2008)
A) Dolaylı pekiştirme B) Koşullu anlaşma C) Premack ilkesi D) Birincil pekiştireç
E) Olumlu pekiştirme

SORU 2 : Bireyin, üyesi olduğu sosyal gruplar tarafından onaylanan davranışlarının tekrarlanma olasılığı artar.
Buna göre, sosyal onay aşağıdakilerden hangisinin işlevini yerine getirmektedir?
A) Olumlu pekiştireç B) Ayırt edici uyarıcı C) Birincil pekiştireç D) Kısmi pekiştireç
E) Koşulsuz uyarıcı

SORU 3) Öğrencilerine ödev yapma alışkanlığı kazandırmak amacıyla yaptıkları her Ödeve bir yıldız veren ve toplam on yıldız kazananlara bir kitap hediye eden bir öğretmen, aşağıdaki davranış kontrol tekniklerinden hangisini kullanmaktadır? (2009)
A) Davranış şekillendirme B) Simgesel ödülle pekiştirme C) Kademeli yaklaşma
D) Dolaylı pekiştirme E) Sistematik duyarsızlaştırma

CEVAP : 1/E , 2/ A , 3/B

PEKİŞTİRME TARİFELERİ

1. Sürekli Pekiştirme : Eğer konu yeni ve karmaşıksa bir süre her doğru davranış pekiştirilir. Her davranışın pekiştirilmesi doğru değildir. Örneğin ilk okuma yazma öğrenen çocuğa sürekli olarak pekiştireç verilir. Öğrenme gerçekleştirildikten sonra aralıklı pekiştireç verilmektedir.

2. Aralıklı pekiştirme: Zaman aralıklı pekiştirmedir. İkiye ayrılır

- **Sabit zaman aralıklı pekiştirme*:*** pekiştireç ne zaman geldiği bellidir. Örneğin teneffüs, aylık, maaş.
- ***Değişken zaman aralıklı pekiştirme:*** Ne zaman geleceği bilinmez sürprizdir. Öğrenci davranışa devam eder. Örneğin öğretmeninin ilk onbeş dakika fıkra anlatması daha sonra 10, 20 dk. Gibi değişken aralıklı fıkra anlatması.

3. Oranlı Pekiştirme: Oran aralıklı pekiştirmelerdir. İkiye ayrılır.

- ***Sabit oranlı pekiştirme*:** Kas davranışından sonra pekiştirileceği bellidir. Parça başına ücret verme, yaptığı her ödev için ücret verme.
- ***Değişken oranlı pekiştirme: K***aç doğru davranışa pekiştireç vereceği belli değildir. 5 probleme hediye daha sonra kaç probleme hediye vereceğimizi söylemezsek değişken oranlı pekiştirme olur. *Bu yöntem en verimli pekiştirme tarifesidir.*

SORU 1) Bir öğrenci, öğretmenin dikkatini çekmek için sınıfta sürekli olarak espri yapmakta, öğretmen bu esprilerden bazılarına gülerken bazılarını duymazdan gelmektedir.

Bu durumda Öğrencinin sınıfta espri yapma davranışına ilişkin aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur? (2009)
A) Olumsuz pekiştirildiği için benzer durumlara genellenme olasılığı artacaktır.
B) Değişken aralıklı pekiştirildiği için sönmeye karşı dirençli olacaktır.
C) Bazen olumlu bazen olumsuz pekiştirildiği için sönmeye karşı direnci azalacaktır.
D) Sürekli pekiştirilmediği İçin gitgide azalarak ortadan kalkacaktır.
E) Bazen olumlu bazen olumsuz pekiştirildiği için benzer durumlarda tekrarlanma olasılığı artacaktır.

SORU 2 : Dersi soru cevap yöntemiyle işleyen bir öğretmen, sorulara doğru cevap veren öğrencilerine bazen beş soruda, bazen de üç soruda bir puan vermektedir.
Öğretmenin kullandığı pekiştirme tarifesi aşağıdakilerden hangisidir? (2008)

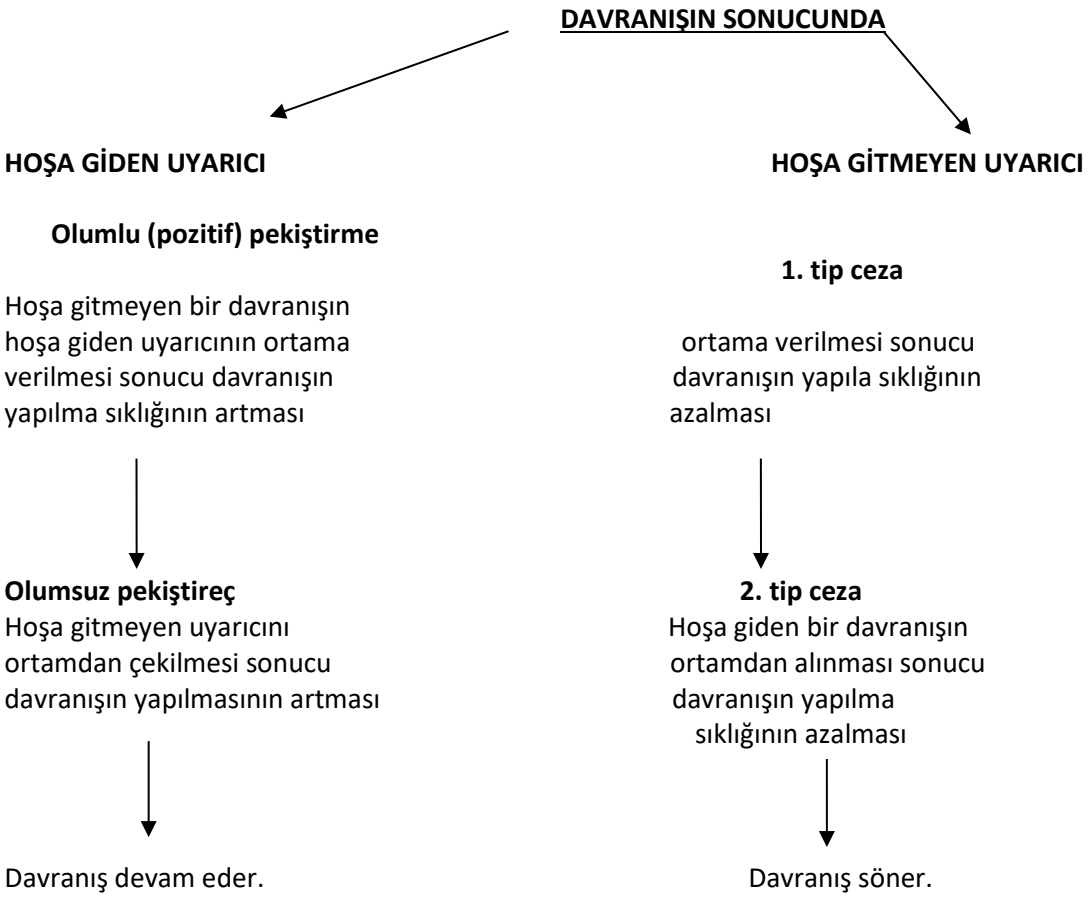
A) Sabit oranlı B) Sürekli C) Sabit aralıklı D) Değişken aralıklı E) Değişken oranlı

SORU 3) Bir öğretmen, bir eğitim dönemi içinde bazen iki hafta, bazen de bir hafta arayla kısa sınav yaparak^ öğrencilerinin öğrenme çabalarında süreklilik sağlamaya çalışmaktadır.
Öğretmenin bu uygulamasının, pekiştirme tarifelerindeki karşılığı aşağıdakilerden hangisidir? (2007)
A) Sabit oranlı B) Sabit aralıklı C) Değişken oranlı D) Sürekli E) Değişken aralıklı

CEVAPLAR : 1/B, 2/E, 3/ E

Ceza

Organizmanın davranışı istenmediği için organizma rahatsız edici uyarıcı ile kaşı karşıya getirilmesi ve hoş bir uyarıcıdan mahrum bırakılmasıdır. Davranışın değiştirilmesinde esas olan ulumlu pekiştirmedir. Pekiştirmenin etkilerini önceden kestirmek mümkündür. Fakat cezanın etkilerinin kestirmek oldukça zordur. Ceza yeni ve istenilen davranışın öğrenilmesini sağlamaz. Yalnız önceki bilgileri bastırır. Ceza istenilmeyen davranışı yok etmez. Cezanın etkisi yok olduğunda bastırılmış olan bu davranış tekrar ortaya çıkar. Ceza çoğu kez davranışın yapılmamasını değil yapıldığında yakalanmamasını öğretir.

SORU 1) Aşağıdaki anne-baba davranışlarından hangisi II. tip cezaya örnektir? (2007)

A) Ellerini iyi yıkamayan çocuğu tekrar yıkaması için banyoya geri göndermek
B) Odasını toplamadığı için çocuğun bilgisayarda oyun oynama İznini kaldırmak
C) Matematik dersinden zayıf aldığı için çocuğu özel kursa göndermek
D) ödevlerini yapmadığı için çocuğu öğretmenine şikâyet etmek
E) Kardeşiyle tartıştığı için çocuğu azarlamak

aofdestek.net

SORU 2) Öğrenmede ceza

A) Ceza uygulamanın bir yo ekiştirici bir uyarıcıdan mahrum bırakmaktır.
B) İstenmedik davranışı cezalandırılan bir öğrencinin bu davranışının gelecekte aynı koşullarda tekrarlanma olasılığı azalır.
C) Ceza uygulamanın bir yolu, İstenmedik bir davranış sergileyen Öğrenciyi itici bir uyarıcıya maruz bırakmaktır.
D) Ceza ne kadar şiddetli olursa cezalandırılan davranış o kadar çabuk unutulur.
E) Ceza, sadece hangi davranışın uygun olmadığını öğretir. Açıklama: Ceza hiçbir şekilde etkili bir davranış

CEVAP : 1/B, 2/ D

SOSYAL (GÖZLEM YOLUYLA, MODEL ALMA YOLUYLA) ÖĞRENME KURAMI ALBERT BANDURA (1925 - …)

Sosyal hayatta öğrenilenlerin davranışçı teorileri ile açıklanamaz. Bebekler konuşmayı çevresinde bulunan kişileri taklit ederek öğrenirler. Cinsiyet rolleri, anne-baba ve kardeşlerden öğrenilir. İnsanların, birçok karmaşık davranışı, uzun pekiştirmeler olmadan sadece gözleyerek öğrendikleri görülmektedir. Yemek yeme, parmak kaldırarak söz isteme gibi…

Bu tür öğrenmeleri açıklayan en önemli kuramlardan biri **gözlem yoluyla öğrenme (sosyal öğrenme)** kuramıdır.
Bandura' ya göre gözlem yoluyla öğrenme taklit içerebilir de, içermeyebilir de. Örn; sınavda yanındaki arkadaşının kopya çekerken yakalandığını gören bir öğrenci, kopya çekmeden soruları yanıtlamaya çalışır.

Bandura, Tolman gibi öğrenme ve uygulamayı (performans) birbirinden ayırmaktadır. Bu ayırımı bir

ÖĞRENMEYİ SAĞLAYAN DOLAYLI YAŞANTILAR

1. **DOLAYLI PEKİŞTİRME:** Pekiştirilen modeli izleyen bireyler modelin davranışını daha sıklıkla ve kısa sürede taklit etmişlerdir. Ör; Sınıfta ödevini yapan öğrenciye yıldız verilerek pekiştirildiğini gören diğer öğrencilerinde ödev yapma sıklıkları artacaktır.

2. **DOLAYLI CEZA:** Cezalandırılan modeli izleyen bireyler benzer davranışlarda bulunmamışlardır. Yere çöp atan öğrencinin cezalandırıldığını gören diğer öğrenciler de , yerlere çöp atmamaya çalışacaklardır.

3. **DOLAYLI GÜDÜLENME:** Gözlenen davranış değer verilen bir ürünle sonlanırsa birey o davranışı yapmak için istek duyar. Örn; burs kazanan öğrenciyi gören diğer öğrenci, kendi düzeyinin de uygun olduğunu bilirse burs kazanmak için harekete geçebilir.

4. **DOLAYLI DUYGU:** Birçok duygu gözlem yoluyla kazanılır. Birçok insan doğrudan zarar görmedikleri halde fareden, kediden, yılandan, sınavdan korkarlar. Modellerin sesleri, mimikleri, bağırmaları, sözleri birçok mesaj verir ve modeli gözleyen kişi aynı korkulara sahip olabilir.

5. **MODELİN ÖZELLİKLERİ:** Modelin özellikleri gözlemcinin özelliklerine ne kadar benzerse, gözlemcide o kadar benzer davranış gösterir. Ancak modelin statüsünün ve gücünün yüksek olması taklit edilmesini artırırken , gözlenen modelin statüsünün düşük oluşu taklit edilmeyi azalmaktadır.

GÖZLEM YOLUYLA ÖĞRENME SÜREÇLERİ

1. DİKKAT ETME SÜRECİ: Birey, model alacağı etkinliklere dikkat etmezse gözlem yoluyla öğrenme meydana gelmez. Dikkati etkileyen birçok faktör vardır:

-Gözlemcinin duyu organlarının yeterliliği
-Etkinliğin , gözlemcinin amacına uygun olması
-Geçmişte alınan pekiştirmeler (onay gören davranışa dikkat edecektir)
-Etkinliğin basit, yalın ve çarpıcı olması (daha çok dikkat çeker)
-Modelin yaşı, cinsiyeti, saygınlığı, statüsü, gücü, ünü vb.

2. HATIRDA (AKILDA) TUTMA SÜRECİ: Gözlenen bilgiler sembolleştirilip kodlanmakta ve bellekte saklanmaktadır.Bilgi iki yolla sembolleştirilir:

- ✓ Zihinsel resimlere dönüştürülerek
- ✓ Sözel sembollere dönüştürülerek

Bandura'ya göre bilişsel süreçlerin çoğu sözeldir. Hatta modelden kazanılan görsel bilgi, sözel bilgiye dönüştürülerek daha kolay depolanmaktadır. Bu depolanan bilgilerin, gözlemden hemen sonra tekrar edilmesi ve davranışa dönüştürülmesi gerekmektedir.

3. DAVRANIŞI MEYDANA GETİRME (ÜRETME) SÜRECİ: Öğrenilenlerin uygulamaya dönüştürülme sürecidir. Bunun için bireyin fiziksel ve psikomotor özelliklerinin uygun olması gerekir. Ayrıca yeterli isteğe ve başarabileceği inancına da sahip olması gerekmektedir.

Bandura' ya göre; davranış yapılmadan önce davranışı zihinsel olarak tekrar etmek gerekir. Birey kendi davranışı ile modelin davranışını karşılaştırır ve sonuca göre kendine dönüt verir. Farklılıklara göre düzeltme etkinlikleri başlar. Bu süreç, kendi davranışını modelin davranışına benzetene kadar devam eder.

4. GÜDÜLENME SÜRECİ: İnsanlar yeni davranış ve becerileri gözlem yoluyla kazanabilirler ama onu ihtiyaç duyuncaya yada güdüleninceye kadar performans olarak göstermezler.

Güdülenme performansa dönüştürmeyi sağlayan bir süreçtir. Bandura' ya göre pekiştirme bireyi güdüler. Bunun içinde dolaylı pekiştirme yada dolaylı ceza, doğrudan pekiştirme ve ceza kadar etkilidir.

Bandura' nın önem verdiği bir başka pekiştirme türü ise içsel pekiştirmedir. Bu da bireyin kendi kendine pekiştirmesidir.

KPSS SORULARI

1. SOSYAL ÖĞRENME KURAMI, ÖĞRENMEDE FARKLI STRATEJİLERİN OLMASI GEREKTİĞİNİ SAVUNUR. BU STRATEJİLERDEN BİRİSİ DE GÖZLEM YOLUYLA ÖĞRENMEDİR.

Aşağıdakilerden hangisinin gözlem yoluyla öğrenmede yer alması beklenmez? (2007)
A) Dikkat etme B) Hatırda tutma C) Davranışı ortaya koyma D) Güdülenme E) Uyarıcı-tepki bağı kurma

2. Sosyal öğrenme kuramına göre, aşağıdaki lerden hangisi gözlem yoluyla öğrenmede rol oynayan süreçlerden bîri değildir? (2006)
A) Güdülenme B) Tekrar C) Zihinsel şema D) Hatırlama E) Dikkat

3. Sınıfındaki tüm öğrencileri derste yürütülen tartışmalara katılmaya özendirmek I (motive etmek) isteyen bir öğretmen, sosyal öğrenme kuramına göre aşağıdaki yol-\lardan hangisine başvurmalıdır? (2006)
A) Sınıfta küçük tartışma grupları oluşturarak öğrencilere tartışma alışkanlığı kazandırmak
B) Öğrenciler arasında olumlu sosyal bağlar oluşturmaya çalışmak
C) Tartışmaya katılan öğrencileri diğer öğrenciler için model oluşturacak biçimde Ödüllendirmek
D) Tüm öğrencilerin ilgisini çekebilecek ilginç tartışma konuları bulmak
E) Tartışmalara katılmayan öğrencilere ısrarla görüşlerini sorarak yavaş yavaş tartışmaya katılmaya alıştırmak

CEVAPLAR : 1.E, 2.B, 3.C,

BİLGİYİ İŞLEME KURAMI

Zihinsel – bilişsel yaklaşımı benimseyenlere göre; öğrenmenin temelinde organizmanın algılaması, hatırlaması ve düşünmesi, başka bir ifadeyle bilişsel süreçleri yatar. Öğrenme sürecindeki organizma, neyin ne ile ilişkili olduğunu algılar, anlar ve daha sonra gerektiğinde daha önce algılamış olduğu ilişkileri hatırlar ve ona göre davranır.

Öğrenme ; algılama ve anlama süreçlerinden sonra ortaya çıkmaktadır.

Bilişsel açıdan öğrenme, bireyin zihinsel yapılarındaki değişme olarak tanımlanmaktadır. Bu zihinsel yapılardaki değişme, bireyin davranışlarında değişmeyi ya da yeni davranışlar kazanmasını sağlamaktadır .

Bilişsel kuramcılar öğrenenin kafasının içinde olup bitenlerle, yani içsel yapılarla, süreçlerle ilgilenmektedirler.

Öğrenmeyi bilişsel acıdan inceleyen kuramlardan biri de **Bilgiyi İşleme Kuramıdır**

Bu kuram temel olarak;

- Yeni bilgi dışardan nasıl alınmaktadır?
- Alınan yeni bilgi nasıl işlenmektedir?
- Bilgi uzun süreli nasıl depolanmaktadır?
    - Depolanan bilgi nasıl geriye getirilip hatırlanmaktadır? Sorularına cevap aramaktadır.

Aşağıdaki şemada bilgiyi işleme modeli görülmektedir.

Şemada verilen bilgiyi işleme modelinde görülen yapılar ve öğrenmeyi sağlayan süreçler aşağıda maddeler halinde özetlenmiştir:

- *Çevredeki uyarıcıların alıcılar (duyu organları) yoluyla alınması*
- Duyusal kayıt yoluyla bilginin kaydedilmesi (Duyusal kayıt)
- Dikkat ve seçici algı süreçleri harekete geçirilerek duyusal kayıta gelen bilginin seçilmesi ve kısa süreli belleğe aktarılması
- Bilginin bir müddet kısa süreli bellekte kalabilmesi için zihinsel tekrarın yapılması (Kısa süreli bellek / işleyen bellek)
- *Bilginin uzun süreli bellekte depolanabilmesi için kısa süreli bellekte (işleyen bellek) anlamlı kodlamanın yapılması*
- Kodlanan bilginin uzun süreli bellekte depolanması
- Bilginin uzun süreli bellekten işleyen belleğe geri getirilmesi
- Bilginin işleyen bellekten yani kısa süreli bellekten tepki üreticiye gönderilmesi
- *Tepki üreticinin bilgiyi vericilere (kaslara) göndermesi*
- Öğrencinin performansını göstermesi
- Yürütücü kontrol sistemi tarafından tüm bu süreçlerin kontrol edilmesi, düzenlenmesi.

1.DUYUSAL KAYIT

Kapasitesi sınırsızdır. Bilgiler 1-4 saniye arasında yer alır.

Duyusal kayıta gelen sınırsız uyarıcıdan sadece dikkat edilen, öğrencinin beklentilerine, amaçlarına uygun olan az sayıdaki uyarıcı seçilerek kısa süreli belleğe gönderilir.

Bilginin duyusal kayıttan, kısa süreli belleğe geçişinde, DİKKAT ve SEÇİCİ ALGI *süreçleri süzgeç görevi yapar*.

2.KISA SÜRELİ BELLEK (İŞLEYEN BELLEK)

Kapasitesi sınırlıdır. Düşünen bellektir. Bilgiler 25 sn kadar kalır.

Kısa süreli belleğin kapasitesinin sınırlı olması nedeniyle, sadece sözlü sunuya dayalı derslerde öğrencinin öğrenmesi büyük ölçüde engellenmektedir.

BİLGİNİN KISA SÜRELİ BELLEKTEN UZUN SÜRELİ BELLEĞE GÖNDERİLMESİNDE KULLANILAN SÜREÇLER

- ***ÖRTÜK ve AÇIK TEKRAR***

Tekrar ya da ezberleme

Çocukların çok kullandığı bir öğrenme stratejisi olmakla birlikte, bilgiyi kısa süreli bellekten uzun süreli belleğe aktarmada en ilkel ve yüzeysel bir yoldur.

- ***KODLAMA / ANLAMLANDIRMA***

Kodlama ya da anlamlandırma, kısa süreli bellekteki bilginin, uzun süreli bellekte halihazırda var olan bilgilerle ilişkilendirilerek uzun süreli belleğe transfer edilme sürecidir.

3. UZUN SÜRELİ BELLEK

Kapasitesi sınırsızdır. Kısa süreli bellekte tekrar edilerek ya da anlamlandırılarak(kodlanarak) gönderilen bilgiyi sürekli olarak sakladığımız depo, uzun süreli bellektir, Uzun süreli bellek, gerektiğinde, kullanılmaya hazır olarak saklanan, düzenlenmiş, organize edilmiş bilgilerin depolandığı bir kütüphaneye benzetilmektedir.

Uzun süreli belleği üç bölümde incelenir ;

a. Anısal Bellek (episodic memory):

Kişinin yaşantılarının depolandığı bölmedir. Düğün, yaz tatili, vb.. Olağan ve sürekli tekrarlanan olayların hatırlanması, zordur. Ancak, önemli, özel, olağandışı olan olaylar rahat hatırlanır. (örn: Salı akşamı ne yemiştik, hatırlanmaz, geçen yaş gününe kimler gelmişti, hatırlanır)

b. Anlamlı bellek (semantic memory) : Bilginin anlamlı hale gelmesini sağlar. Bu bellekte birbiriyle ilintili bilgiler bir araya gelerek önermeler ağını oluşturur. Kavramlar ve ilkelerle ilgili şemalar bu bellekte yer alır. Çevremizdeki olaylara çoğunlukla bu bellekteki şemalar yardımıyla anlam veririz. Konu alanlarının kavramları, olguları, genellemeleri, kuralları burada depolanır.

Anlamlı bellek önerme ağları ve şemalardan oluşmuştur.

Anlamlı bellek önerme ağları ve şemalardan oluşmuştur.

c. Şema

*Şemalar, birbirlerine bağlı olan **fikirler, ilişkiler ve işlemler** setidir.* Uygun şemayı bulmaksızın herhangi bir şeyi anlamaya çalışmak tıpkı yeni gittiğimiz bir şehirde haritasız yol bulmaya benzer. Bu çok zor ve yavaş işleyen bir süreçtir.

d. *DİKKAT*

Öğrenme, dikkat süreciyle başlar. Öğrenmede ilk adım dikkat etmedir. Dikkat gerek, bireyin bilinçli içsel süreçleri, gerekse çevresel uyarıcılar tarafından kontrol edilebilir. Öğrencilerin o dersi, o konuyu başarabileceğine ilişkin inancı (akademik öz güveni) dikkatini büyük ölçüde etkilemektedir. Öğrenci başarabildiği derse, konuya karşı daha çok ilgi duyup dikkatini verir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

1. Senemoğlu, Nuray. Gelişim Ve Öğrenme. Pegema Yayıncılık . Ankara. 2009
2. Oktaylar, Hasan Can. KPSS Eğitim Bilimleri. Yargı Yayınları. Ankara. 2007
3. Yeşilyaprak, Binnur. Gelişim Ve Öğrenme. Pegem Yayınları. Ankara. 2003
4. Arı, Ramazan. Gelişim Ve Öğrenme.Atlas Kitabevi. Konya. 2003
5. Kaya, Alim. Eğitim Psikolojisi. Pegema Yayıncılık. Ankara. 2007
6. KPSS Pegema , 2010

[i] Sönmez,2003
[ii] Ülgen, 1995

AOFDersleri.com